

УДК 801.82:821.161.2:81'37
DOI: 10.32342/2523-4463-2018-2-16-21

Т.В. ФІЛАТ,
*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри мовної підготовки
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»*

СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЯ НАДТЕКСТОВИХ КОМПОНЕНТІВ У ПОЕМИ ІВАНА ДРАЧА «ЧОРНОБИЛЬСЬКА МАДОННА»

У статті аналізуються семантика і функція надтекстових і внутрішньотекстових назв, епіграфів поеми Івана Драча «Чорнобильська мадонна» в аспекті проблеми автор – твір – читач. Вони створюють ефект роздробленості ліричного тексту. Наявність внутрішньотекстових назв змушує читача звернути увагу на проблематику і семантику образів того чи іншого фрагменту твору. Розглядається авторська система надтекстових і внутрішньотекстових назв, які представляють собою відцентрову і доцентрову тенденції твору.

Ключові слова: надтекстові й внутрішньотекстові заголовки, структурно-композиційна організація, епіграф, поема-мозаїка, текстові фрагменти, семантико-ліричний повтор.

В статті аналізуються семантика і функція надтекстових і внутрішньотекстових заглавий, епіграфів поеми Івана Драча «Чернобыльская мадонна» в аспекті проблеми автор – произведение – читатель. Они создают эффект раздробленности лирического текста. Наличие внутритекстовых заглавий заставляет читателя обратить внимание на проблематику и семантику образов того или иного фрагмента произведения. Рассматривается авторская система надтекстовых и внутритекстовых названий, которые представляют собой центробежную и центростремительную тенденции произведения.

Ключевые слова: надтекстовые и внутритекстовые заглавия, структурно-композиционная организация, эпиграф, поэма-мозаика, текстовые фрагменты, семантико-лирический повтор.

«**Ч**орнобильська мадонна» Івана Драча (1987) – складний, оригінальний, з особливою структурно-композиційною текстовою організацією твір, присвячений трагічним подіям в Україні. Ряд компонентів поеми «безперечного класика української літератури» [1] досліджений і оцінений фахівцями, зокрема проблеми «екодуховної кризи» [2, с. 173–174], «повного руйнування морально-етичних основ, загальнолюдських гуманістичних цінностей» [3, с. 359], «екологічного прозріння», «причинно-наслідкові зв'язки між духовною й екологічною катастрофами у світі» [4, с. 34]. Але далеко не всі компоненти поетики твору вивчені повною мірою. Зокрема, наприклад, малодослідженою є поетика надтекстових і внутрішньотекстових назв поеми «Чорнобильська мадонна», хоча, як відомо, заголовки й система підзаголовків репрезентують «поле» прямого авторського слова і виконують дуже важливу сюжетно-семантичну функцію. А епіграфи – цитатія – це використання чужого слова для вираження авторської концепції, де текст – сфера слова ліричного суб'єкта.

Н.І. Бернадська абсолютно справедливо бачить у надтекстовому заголовку поеми і в системі її внутрішньотекстових назв центральну проблему всього твору І. Драча: «У художній системі поеми центральним є образ матері, що підкреслюється назвою твору, конкретно (чорнобильська) й узагальнюючою водночас (мадонна – любляча матір, молода, чиста, ніжна, яку католики називають матір'ю Ісуса Христа). Це підтверджується назвами розділів

(«Солдатська мадонна», «Варіація на банальний київський сюжет, або ж баба в целофані – наша мати», «Материнська пісня з чоловічої душі», «Банкет в пору СНІДу, або Скіфська мадонна», «Хрещатицька мадонна», «Вічна материнська елегія», «Мати і христопродавці»), а також епіграфами, якими автор підкреслює (і пояснює) свій творчий задум» [5, с.242].

Але при цих влучних спостереженнях Н.І. Бернадська не пов'язує правильно і досить точно проаналізовану нею семантику назв із задумом поета створити складний, багатопроблемний твір, доступний читачам різного рівня, адже й заголовки, і система епіграфів, які Іван Драч використовує в їхній основній семантиці і функціях, що склалися в літературній традиції, мають на меті виділити, підкреслити головне в творі. Поет прагне постійно акцентувати увагу на основній, наскрізній темі й етико-філософських проблемах твору системою внутрішніх назв, які, по-перше, співвідносяться із загальним заголовком твору, і, по-друге, варіативно перегукуються між собою.

А. Ткаченко вважає, що «поема-мозаїка «Чорнобильська мадонна» (1987) постала як спокута й прозоріння дорогою ціною» [6, с. 140]. Критик підкреслює: «Взагалі на заголовки тут припадає досить вагоме художнє навантаження. «Материнська пісня з чоловічої душі» – образ мадонни, яка пожертвувала своїм сином задля порятунку людства, знаходить і таке переосмислення. Ще один біблійний мотив постає в новому освітленні-опроміненні, породжуючи «роздуми під час відкритого суду в закритій зоні на стару тему: Ірод і Пілат» [6, с. 141]. Юрій Бондаренко вважає, що «позбавлення людей життя, фізичні й психологічні муки при цьому є тематичними домінантами у творах «Хрещатицька мадонна», «Материнська пісня з чоловічої душі», «Ода молодості», «Фізика і лірика». У вірші «Материнська пісня з чоловічої душі», переосмислюючи біблійну символіку хресного розп'яття, Іван Драч подає чорнобильську трагедію через призму особистісних переживань...» [4, с. 35].

Автори колективної монографії «50 знаменитих українських книг» (2004) вважають, що «профіль Мадонни проступає в кожному жіночому обличчі, на якому відобразилася печатка Чорнобиля. Ціла галерея жіночих образів зливається в уяві письменника з образами Матері – Мадонни – України ... У ній (поемі) поєднуються бурлеск і патетика, сатира і трагізм. Окремі епізоди поеми об'єднані сюжетно, але їх збирає в одне ціле загальна ідея – каяття за гріх перед землею, народом, матерями і дітьми. Саме така форма найбільш підходила для тодішнього зображення людської свідомості, яка була рваною, фрагментарною, дезорієнтованою» [7, с. 44]. Погоджуються з цією думкою й І.М. Онікієнко, визначаючи «Чорнобильську мадонну» як «поему-фреску (або поему-мозаїку)» [8, с. 136].

Незважаючи на абсолютну правильні загальні оцінки семантики і функції поетики назв розділів поеми «Чорнобильська мадонна», які пропонують літературознавці і критики, вважаємо за необхідне більш точно й конкретно проаналізувати цей компонент поетики твору. «Чорнобильська мадонна» має як надтекстову, так і систему внутрішньотекстових назв. Вони створюють ефект роздробленості ліричного тексту, наче представляють відцентрову тенденцію твору: наявність внутрішньотекстових назв змушує читача звернути увагу на певний закінчений фрагмент твору, де є своя логіка емоційно-ліричного розвитку теми і проблеми. Але, крім відцентрової тенденції, яка фрагментує текст, акцентуючи увагу читача на окремих текстових фрагментах, у творі є і доцентрові тенденції, що заявлені не тільки загальною надтекстовою назвою твору, але й семантичними зв'язками з внутрішніми заголовками. Художнє співіснування доцентрової і відцентрової тенденцій створює ефект драматично емоційного напруження ліричного тексту, де об'єднана тенденція реалізується в спільності проблемно-тематичного вузла твору, єдиного ліричного суб'єкта і системи наскрізних персонажів.

Іван Драч, називаючи свій твір «Чорнобильська мадонна», ніби реалізує головні особливості семантики і функції компонента заголовка. Як вважає С. Кржижановський, «книга і є – розгорнутий до кінця заголовок, назва ж – стягнута до обсягу двох-трьох слів книга» [9, с. 8]. Усього в поемі 24 фрагменти, з яких 20 мають внутрішні назви. Поет спирається на традицію, що складалася, зокрема, і в українській поезії, коли при відсутності надтекстових назв їхні функції виконує перший рядок твору: таких уривків чотири. Внутрішньотекстові назви твору передують системі фрагментів твору, виділяючи головний зміст, що пов'язано з бажанням автора вести активний діалог з читачем, підкреслювати тему й ідею того чи іншого уривка. Часто поет об'єднує віршований текст з прозовими вставками: «З канадської

листівки «Мадонна атомного віку» Василя Курилика, 1971», «Раптом розчинилися двері у Чигирині ...», «З доповідної скромного агента французької розвідки про поведінку поетів у Парижі».

Загальна назва твору визначає головну героїню, яка названа Мадонною. При цьому не ясно, яка це Мадонна: можливо, йдеться про Богоматір або про персонажа, уподібненого Мадонні. Визначення «чорнобильська» відразу ж вносить додатковий зміст і прояснює опорне слово заголовка – йтиметься саме про «Чорнобильську мадонну». Хоча внутрішньотекстові заголовки і відрізняються один від одного, вони пов'язані: слово «Мадонна» співвідносить внутрішні заголовки з назвою поеми, представляючи своєрідний семантико-ліричний повтор та ідейно-тематичне ядро твору, посилюють значення центрального образу твору – Мадонни. Юрій Бондаренко справедливо вважає, що «образ Чорнобильської Мадонни семантично багатоплановий. Кристалізуючи в ньому цілий ряд значень – «зона», «епоха», «доля», «смерть», «помста», «істина» – і групуючи їх навколо останнього, поет досягає, з одного боку, багатомірності зображення глобальності катастрофи, а з іншого – відтіняє в художній картині те найважливіше («Істина»), що карає людину за неповагу до себе» [4, с. 38].

Використовує поет і важливу сторону поняття «Мадонна» як матері та варіативно називає головну героїню «бабою»: «Варіація на банальний київський сюжет, або ж баба в целофані – наша мати». При цьому деякі слова внутрішньотекстових назв підключені до загального семантичного поля, що центрує слово «Мадонна», яке має більш широкий зміст, ніж Чорнобильська мадонна.

Загальна назва твору «Чорнобильська мадонна» своєрідно повторюється в ряді внутрішніх назв: «Солдатська мадонна (Розповідь солдата з будівельного батальйону)», «Хрещатицька мадонна». Можна припустити, що саме така структура дає можливість автору поеми, з одного боку, представляти різні проблеми, концепції, образи, пов'язані з художнім осмисленням Чорнобильської катастрофи, а з іншого боку, – представити її в єдиному образно-художньому комплексі цих проблем, концепцій, образів.

Поряд з назвами, які своєрідно перегукуються з головним надтекстовим заголовком, є і внутрішньотекстові найменування, які прямо не асоціюються з головною надтекстовою назвою: «Запитання без відповіді», «Соловей-розбійник», «Трактористка», «Примітивний портрет складної людини», «Ода молодості», «Роздуми під час відкритого Чорнобильського суду в закритій зоні на стару тему: Ірод і Пілат», «Сучасна сквородистка («Мисливська бувальщина»), «Чорнобиль по-міланськи», «З доповідної скромного агента французької розвідки про поведінку поетів у Парижі», «Фізика і лірика». Два типи назв ніби відповідають двом означеним тенденціям в організації тексту твору: відцентровій і доцентровій – і тим самим дозволяють розширити проблемно-тематичний вузол «Чорнобильської мадонни» як багатоаспектного твору.

Крім внутрішньотекстових назв, функція яких пов'язана з концентрацією уваги читача на тій чи іншій проблемній ситуації або переживанні ліричного суб'єкта, велику роль відіграють епіграфи. Епіграф, як вважають, – «промовистий афористичний вислів, цитата чи приказка, вжиті автором перед текстом твору чи його частиною, що містять сконденсовану основну думку твору» [10, с. 338].

Поема І. Драча «Чорнобильська мадонна» складається з двох шарів: власне авторського тексту і фольклорно-літературної цитатії, представлені в епіграфах. Завдяки цьому створюється своєрідний діалог між етико-художнім осмисленням І. Драчем Чорнобильської катастрофи та її осмисленням сучасниками автора, які теж відгукнулися на цю катастрофу. При цьому діалог представляє не різні точки зору, а ідейно-художню солідарність в осмисленні трагічних подій Чорнобиля.

Дуже часто в епіграфах повторюється лексема, пов'язана з темою Мадонни, матері, жінки. Іван Драч, безсумнівно, спирається на структуру, семантику і функцію поетики епіграфа. При цьому обов'язково посилається на джерело цитування. Так, «Пролог» має подвійний епіграф. Перший епіграф відсилає до народної думи «Бідна вдова і три сини», де змальована ситуація, коли троє синів виганяють матір з дому. Другий епіграф відсилає до поеми Т. Шевченка «Марія», де домінує ідея сподівання на «пресвітлий рай» і на матір – «Свята сило всіх святих, Пренепорочная, благая!» [11, с. 383]. Як вважають автори монографії

«50 знаменитих українських книг», «присутність в поемі Івана Драча відразу декількох епіграфів з текстів різних епох говорить про діалогічність поеми: адже біда назрівала давно, вона є покаранням за злочинне ставлення до найріднішої людини – матері. Присутність в поемі різнопланових текстових вкраплень у вигляді епіграфів, опису листівки тощо, а також глобальна проблематика всього твору дозволяє назвати поему «Чорнобильська мадонна» твором навіть не літератури, а надлітератури» [7, с. 44]. Н.І. Бернадська бачить особливий сенс у тому, що епіграф з народної думи «Бідна вдова і три сини» повторюється двічі в поемі: «як епіграф до всієї поеми І. Драча (в ньому йдеться про момент, коли сини виганяють матір з дому) і її епілогу (тут поет вибирає фрагмент, у якому показана розплата за негідний вчинок дітей)» [5, с. 242]. Дослідниця приходиться до висновку, що Драч «орієнтується на традиції, що склалися в зображенні матері – святої і жертвовної жінки, зрада і забуття якої вважається найбільшим гріхом, що неминуче призводить до помсти, покарання» [5, с. 242].

Розділ «Варіація на банальний київський сюжет, або ж баба в целофані – наша мати» має три епіграфи, які розкривають внутрішню тему всього уривка. Це і відсилання до «Міфів народів світу», де інтерпретується образ корови. Другий епіграф взято з поеми С. Йовенко «Вибух» про Чорнобиль, головна ідея якої солідаризується з ліричним суб'єктом І. Драча в «Чорнобильській мадонні». Третій епіграф теж відсилає до роману Володимира Яворівського «Марія з полином у кінці століття». Завдяки цим відсиланням виникає ідейно-тематична перекличка з іншими авторами, що розкривають тему Чорнобиля. Звернення до вірша Павла Тичини «Скорбна мати» в епіграфі пов'язане з прагненням Івана Драча виділити образ «безсмертної матері», яку ловлять «учні сина». Син хоче забрати матір до міста, але мати все одно повертається додому, в Зону.

Фрагмент «Мати і христопродавці» передує цитуванню статті А. Михайленко «Коріння і пам'ять Зони», у якому підкреслюється мародерство, пов'язане, перш за все, з викраденням ікон: «Тепер на зміну нехай і поодинокого мародерства, звичайного, прийшло вишукане, інтелектуальне: шукають предмети старовини, найчастіше – ікони ...» [11, с. 393]. Епіграфом до фрагменту «Трактористка» виступає цитата із сучасного фольклору: «На горі горить реактор – / Під горою оре трактор ...» [11, с. 396]. Використовує І. Драч і цитату з вірша В. Симоненка «Лебеді материнства»: «Можна все на світі вибирати, сину ...» [11, с. 397] до фрагменту «Примітивний портрет складної людини». Критики справедливо відзначають, що «Драч спеціально обриває віршований рядок: адже у Симоненка далі називаються два винятки із загальної правила. Не можна вибирати матір і Вітчизну. У перегорнутому ж світі й ці дві загальнолюдські цінності піддаються “вибору”» [7, с. 445].

До розділу «Роздуми під час відкритого Чорнобильського суду в закритій зоні на стару тему: Ірод і Пілат» взято два епіграфи. Перший – з повісті Ю. Щербака «Чорнобиль»: «... У зв'язку з аварією в Чорнобилі різко піднялася гіркота і розчарування наукою ...» [11, с. 399]. Другий – зі статті Б. Олійника «Випробування Чорнобилем»: «... І раніше у багатьох виникав сумнів у правильності вибраного для станції місця ...» [11, с. 399]. В епіграфах осмислюється трагічна тема помилкового вибору місця для будівництва ЧАЕС і розчарування наукою.

У завершальній частині поеми «Епілог» взято епіграф з української народної думи «Бідна вдова і три сини», до якої поет уже звертався в «Пролозі». Тут розвивається тема трагічного руйнування і загибелі сімейного будинку, врожаю, природи.

Таким чином, І. Драч в епіграфах використовує три різні цитати з народної думи й сучасного фольклору, цитує «Міфи народів світу», звертається до класиків – Т. Шевченка, П. Тичини, цитує твори ряду своїх сучасників, присвячені темі Чорнобиля. Завдяки поєднанню тексту поеми з системою епіграфів, висхідних до різних джерел, складна, багатопроblemна поема Драча органічно входить до Чорнобильського тексту української літератури. Система епіграфів поеми Івана Драча ніби вводить у твір широкий літературний контекст, не тільки підкреслює ерудицію автора, а і його вміння комбінувати різні літературні асоціації в трактування трагічної події історії України – Чорнобильської катастрофи.

Піклуючись про розуміння складного твору читачем різного рівня, Іван Драч не тільки використовує пояснювальну функцію внутрішніх назв, звертаючи увагу читача на головне, а й широко користується пояснювальною функцією епіграфів, які завжди мають точне поси-

лання, що ще раз підкреслює важливість введення «чужого слова» за допомогою епіграфів, які виступають, власне, цитатами.

Поетика епіграфів, які стоять над фрагментами тексту і найтіснішим чином пов'язані з ними, виявляє розуміння автором головного у своєму творі, яке він хоче донести до читача, і де своєрідний діалог між авторським текстом і цитатою сприяє розумінню найважливішого сенсу уривка.

Драч, використовуючи загальну природу епіграфа, ніби спирається на авторитет чужої думки, яку він поділяє. Поет звертається до загальновідомих композиційних назв твору: «Пролог» (перший фрагмент), «Епілог» (останній фрагмент). Ці позначення важливі для розуміння композиції твору, що потребує спеціального вивчення. Перша внутрішньотекстова назва семантично перегукується із загальною назвою: «Солдатська Мадонна (Розповідь солдата з будівельного батальйону)». В інших назвах слово «Мадонна» ніби трансформується в не зовсім поетичну назву – «баба». Поет не боїться поєднувати і сполучати високу поетику лірики з прозаїзмом і побутовізмом («Варіація на банальний київський сюжет, або ж баба в целофані – наша мати»).

Таким чином, структурна організація тексту поеми «Чорнобильська мадонна» з її поділом на окремі розділи, які мають свої назви та епіграфи, свідчить про актуалізацію ролі читача в сприйнятті твору. І. Драчу вдається поєднувати, як зазначалося, доцентрові і відцентрові тенденції тексту, щоб виділити головні теми, проблеми, соціально-історичні ситуації, образи твору, фіксуючи на них увагу читача, з прагненням створити мозаїчний, складнокомпозиційний, але єдиний текст, присвячений Чорнобильській трагедії. Такий формально-семантичний принцип композиції поеми дозволяє, з одного боку, розширити оповідний початок твору, епічний у своїй основі, ліричною єдністю, художньою інтерпретацією поставлених проблем. Автор вдається до системи повторюваних лейтмотивів, які конкретизують елементи чорнобильського хронотопу, людей, що залишилися в цьому просторі – як жителів, так і рятувальників. Слід також звернути увагу на двохаровість ліричної організації тексту, де конкретні образи мають символічну семантику, яка формує концептуальне, філософсько-етичне звучання поеми.

Текстова фрагментарність, мозаїчність «Чорнобильської мадонни», підтримувана системою внутрішніх назв, які підкреслюють самостійні відрізки твору, разом із тим поєднуються з проблемно-тематичним вузлом твору, що створює своєрідну сукупність чорнобильського хронотопу і концептуально-емоційної єдності авторського світовідчуття з його художньою інтерпретацією. Тому автору вдається сполучати надтекстові компоненти (заголовки, епіграфи) із загальним етико-філософським трагічним звучанням всієї поеми «Чорнобильська мадонна».

Список використаних джерел

1. Забужко О. Когда-то мечтала, чтобы Драч почитал мои стихи / О. Забужко. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.obozrevatel.com/show/people/kogdato-mechtala-chtobyi-drach-pochital-moi-stihi-oksana-zabuzhko.htm> (дата обращения: 16.09.2018).
2. Суха О. Проблема екодуховної кризи в поемі І. Драча «Чорнобильська мадонна» / О. Суха // Східнослов'янська філологія: здобутки та перспективи: Збірник матеріалів III Всеукраїнської студентської наукової конференції. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 173–174.
3. Суліма В. Біблія і українська література: навч. посібник / В.І. Суліма. – К.: Освіта, 1998. – 399 с.
4. Бондаренко Ю. Поема Івана Драча «Чорнобильська мадонна» у шкільному вивченні / Ю. Бондаренко // Дивослово. – 1999. – № 5 (507). – С. 34–39.
5. Бернадська Н.І. Українська література ХХ століття: навч. посібник / Н.І. Бернадська. – К.: Знання-Прес, 2008. – 272 с.
6. Ткаченко А. Іван Драч / А. Ткаченко // Історія української літератури ХХ ст.: у 2 кн. – К.: Академія, 1998. – Кн. 2. – С. 136–142.
7. Андрусенко В.П. 50 знаменитых украинских книг / В.П. Андрусенко, Л.С. Загребельная, Е.В. Козырь, Л.П. Петрова. – Харьков: Фолио, 2004. – 509 с.

8. Онікієнко І.М. Чорнобильські тексти сучасних українських письменників як художні моделі національного буття в час апокаліпсису / І.М. Онікієнко // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Науковий збірник: серія історична та філологічна. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009. – Вип. VI. – С. 134–138.

9. Кржижановский С. Поэтика заглавий. / С. Кржижановский. – М.: Никитинские субботники, 1931. – 36 с.

10. Літературознавча енциклопедія: у 2х т. / авт.-укладач Ю.І. Ковалів. – К.: Академія, 2007. – Т. 1. – 608 с.

11. Драч І. Чорнобильська мадонна / І. Драч // Відлуння десятиліть. Українська література другої половини ХХ ст.: навч. посібник. – К.: Грамота, 2005. – С. 383–411.

SEMANTICS AND FUNCTION OF OVERTEXT COMPONENTS IN THE POEM BY IVAN DRACH "THE CHORNOBYL MADONNA"

Tetyana V. Filat, Dnipropetrovsk State Medical Academy (Ukraine). E-mail: tatanafilat@gmail.com

DOI: 10.32342/2523-4463-2018-2-16-21

Key words: *overtext and in-text titles, structural-compositional arrangement, epigraph, poem-mosaic, text fragments, semantic-lyrical repetition.*

In the article the semantics and function of the overtext and in-text titles of the poem by Ivan Drach "The Chernobyl Madonna" in the aspect of the problem the author – the work – the reader is analyzed. They create the effect of fragmentation of the lyrical text. The presence of the in-text titles forces the reader to pay attention to the problematics and semantics of the images of one or another fragment of the work. The author's system of the overtext and in-text titles, which represent the centrifugal and centripetal tendencies of the work, is considered.

The poem consists of 24 fragments and 20 inner titles. Ivan Drach draws on the tradition that has developed in Ukrainian poetry, where the first line of the work performs the function of the overtext title. The in-text titles of the work anticipate a system of fragments of the work, highlighting their main meaning, which is connected with the author's desire to hold an active dialogue with the reader, emphasizing the topic and the idea of a particular fragment.

The general title of the work refers to the image of the main character, who is called Madonna. The definition "Chernobyl" immediately introduces historical specificity and additional meaning, clarifies the key word. The overtext title of the work "The Chernobyl Madonna" is uniquely repeated in a number of the inner titles based on the word "Madonna": "Soldier's Madonna (Story of a soldier from a construction battalion)", "Khreschatytska Madonna". It can be assumed that it is this structure that allows the author of the poem, on the one hand, to illustrate various problems, concepts, characters associated with the artistic understanding of the Chernobyl tragedy, and, on the other hand, to present it in a single figurative-artistic complex.

In addition to the in-text names, the function of which is connected with the concentration of the reader's attention on one or another problem situation or the experience of a lyrical subject, epigraphs play a large role. The poetics of the epigraphs, which stand above the fragments of the text and is closely connected with them, reveals the author's understanding of the main thing in his work, which he wants to convey to the reader. The peculiar dialogue between the authorial text and the quotation contributes to the understanding of the essential meaning of the fragment. Very often in epigraphs the lexeme associated with the theme of the Madonna, mother, woman is repeated, which links the system of epigraphs with the poetics of the overtext and in-text titles, creating a peculiar wholeness of the work, consisting of fragments. Sources of epigraphs are diverse. Ivan Drach uses three different folklore quotes from the folk duma and modern folklore, quotes "Myths of the World's Nations", refers to the classics: T. Shevchenko, P. Tytchina, – quotes works by contemporaries devoted to the theme of Chernobyl. Due to the combination of the text of the poem with the system of epigraphs, going back to different sources, the complex, multi-problem poem by Drach organically enters the Chernobyl text of Ukrainian literature.

References

1. Zabuzhko, O. *Kogda-to mechtala, chtoby Drach pochital moi stihy* [Sometime I dreamt Drach to read my poems]. Available at: <https://www.obozrevatel.com/show/people/kogda-to-mechtala-chtoby-drach-pochital-moi-stihi-oksana-zabuzhko.htm> (Accessed 16 September 2018).

2. Suha, O. *Problema ekoduhovnoyi krizi v poemi I. Dracha «Chornobilska madonna»* [Problem of eco-spiritual crisis in the poem by I. Drach "Chornobyl Madonna"]. *Shidnoslov'yanska filologiya: zdobutki ta perspektivi: Zbirnik materialiv III Vseukrayinskoyi studentskoyi naukovoyi konferenciyi* [East-Slavic Philology: achievements and prospects. The collection of materials of 3rd Ukrainian student's scientific conference]. Krivij Rig, KDPU Publ., 2005, pp. 173-174.

3. Sulima, V. *Bibliya i ukrayinska literatura* [The Bible and Ukrainian literature]. Kyiv, Osvita Publ., 1998, 399 p.

4. Bondarenko, Yu. *Poema Ivana Dracha «Chornobilska madonna» u shkilmomu vivchenni* [Poem by Ivan Drach "Chornobyl Madonna" in school learning]. *Divoslovo* [Miracle-word], 1999, no. 5 (507), pp. 34-39.

5. Bernadska, N.I. *Ukrayinska literatura XX stolittya* [Ukrainian literature of the 20th century]. Kyiv, Znannya-Press Publ., 2008, 272 p.

6. Tkachenko, A. *Ivan Drach* [Ivan Drach]. *Istoriya ukrayinskoyi literaturi XX st.: u 2 kn.* [History of Ukrainian Literature of the 20th century: in 2 books]. Kyiv, Academia Publ., 1998, book 2, pp. 136-142.

7. Andrusenko, V.P., Zagrebelnaya, L.S., Kozyr, E.V., Petrova, L.P. *50 znamenityh ukrainskih knig* [50 famous Ukrainian books]. Harkiv, Folio Publ., 2004, 509 p.

8. Onikiyenko, I.M. *Chornobilski teksti suchasnih ukrayinskih pismennikov yak hudozhni modeli nacionalnogo buttya v chas apokalipsisu* [Chornobyl texts of modern Ukrainian writers as artistic models of national being in the time of apocalypse]. *Ivan Ogiyenko i suchasna nauka ta osvita. Naukovij zbirnik: seriya istorichna ta filologichna* [Ivan Ogiyenko and modern science and education. The scientific collection: a historical and philological series]. Kam'yanec-Podilskij, Kam'yanec-Podilskij nacionalnij universitet imeni Ivana Ogiyenka Publ., 2009, vol. 6, pp. 134-138.

9. Krzhizhanovskij, S. *Poetika zaglavij* [Poetics of titles]. Moscow, Nikitinskie subbotniki Publ., 1931, 36 p.

10. Kovaliv, Yu.I. (ed.) *Literaturoznavcha enciklopediya: u 2 t.* [Encyclopedia of Literature: in 2 vol.]. Kyiv, VC "Akademiya" Publ., 2007, vol.1, 608 p.

11. Drach, I. *Chornobilska madonna* [Chornobyl Madonna]. *Vidlunnya desyatilit. Ukrayinska literatura drugoyi polovini XX st.* [Echoes of decades. The Ukrainian Literature of second half of the 20th centuries]. Kyiv, Gramota Publ., 2005, pp. 383-411.

Одержано 5.10.2018.